Sabina Grabowska¹

Uprawnienia parlamentu Serbii w zakresie odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta

Słowa kluczowe: odpowiedzialność konstytucyjna, prezydent, uprawnienia parlamentu

Keywords: constitutional responsibility, the president, the powers of parliament

Streszczenie

Tematem niniejszego artykułu jest odpowiedzialność konstytucyjna prezydenta Serbii oraz uprawnienia parlamentu i sądu konstytucyjnego w tym zakresie.

Procedury regulujące pociągnięcie prezydenta do odpowiedzialności konstytucyjnej rozpoczynają się od złożenia w parlamencie wniosku w sprawie oskarżenia prezydenta o popełnienie deliktu konstytucyjnego i przeprowadzenie postępowania wstępnego przez komisję parlamentarną oraz podjęcie przez parlament uchwały w sprawie przyjęcie lub odrzucenia wniosku. Gdy organem rozpatrującym i orzekającym jest parlament, inicjatorem postępowania jest grupa posłów. Następnie przeprowadzane jest postępowanie główne (zasadnicze) i badanie zarzutów stawianych prezydentowi. Ponadto w sprawie popełnienia przez prezydenta deliktu konstytucyjnego wymagane jest orzeczenie sądu konstytucyjnego. Na zakończenie odbywa się głosowanie w sprawie złożenia prezydenta z urzędu z powodu popełnienia deliktu konstytucyjnego oraz zarządzenie przedterminowych wyborów na urząd prezydenta. Decyzja taka jest podejmowana w formie uchwały parlamentu.

Summary

The Constitutional Responsibility of the President of Serbia

The topic of this article is the constitutional responsibility of the President of Serbia and the powers of the parliament and the Constitutional Court in this regard.

¹ Autorka jest profesorem nadzwyczajnym w Zakładzie Teorii Państwa, Prawa i Polityki Katedry Politologii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

The procedures governing the President for pulling constitutional responsibility begins with the submission of the proposal in Parliament on the indictment of President of having committed a constitutional delict and carrying preliminary proceedings by the committee and adoption by Parliament of a resolution on the adoption or rejection of the application. When determining and adjudicating authority is the Parliament, a group of deputies initiated the proceedings. Then the major procedure is carried out and shall be tested the charges against President. In addition, the committed by the President of the constitutional delict is required the Constitutional Court decision. At the end of voting takes place on the submission of the President from office because of committing a constitutional delict and order early elections for President. The decision is made by a resolution of Parliament.

Problem związany z badaniem konstytucyjności działań prezydenta pojawił się już w Konstytucji Republiki Serbii z 1990 r.² Sądowi Konstytucyjnemu przyznano kompetencje w sprawie orzekania o naruszeniu konstytucji przez głowę państwa oraz o pozbawianiu go urzędu³. Jednakże Konstytucja Republiki Serbii z października 2006 r. w art. 118 zmieniła przepisy w zakresie organu uprawnionego do orzekania w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta⁴. Tak więc aktualne regulacje prawne uprawnili parlament do podjęcia decyzji w przypadku, gdy Sąd Konstytucyjny orzeknie o fakcie naruszenia konstytucji przez prezydenta⁵.

² *Slowenien – Kroatien – Serbien. Die Neuen Verfassungen*, hrsg. J. Marko, T. Boriš, Wien–Köln–Graz 1991.

³ Zakon o postupku pred Ustavnim sudom i pravnom dejstvu njegovih odluka, „Službeni glasnik RS”, broj 32/91; 67/93 i 101/05. Jak słusznie zauważa J. Wojnicki: „Podkreślić należy, iż w warunkach systemu autorytarnego jaki funkcjonował w Republice Serbii do października 2000 r. była to regulacja czysto blankietowa”, zob. J. Wojnicki, *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta w Republice Serbii*, [w:] *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta w państwach europejskich*, red. S. Grabowska, R. Grabowski, Toruń 2010, s. 291.

⁴ Konstytucja Republiki Serbii z dnia 8 listopada 2006 r. (Службени гласник Републике Србије nr 38 z dnia 10 listopada 2006 r.) – Устав Републике Србије 8. новембра 2006. године (СГ РС број 38, 10. новембра 2006. године). Tekst dostępny na stronie internetowej: http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/Ustav_Srbije_pdf.pdf (10.12.2013).

⁵ J. Wojnicki, *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej...*, s. 291.

Tym samym ustrojodawca serbski poszerzył funkcję kontrolną parlamentu o możliwość pociągnięcia organu władzy wykonawczej do odpowiedzialności konstytucyjnej⁶.

Serbia dokonując prawnego uregulowania instytucji odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta, wzorowała się, przynajmniej częściowo, na typowej dla systemów anglosaskich instytucji impeachmentu⁷. Instytucję tę – w jej klasycznej wersji – charakteryzuje to, że o odpowiedzialności najważniejszych osób w państwie decyduje parlament posiadający uprawnienia do orzekania w tym zakresie, przy czym jedna z izb składa wniosek o pociągnięcie do odpowiedzialności, a druga orzeka w sprawie, uprzednio przeprowadzając postępowanie⁸. Modyfikacja klasycznego impeachmentu była w przypadku Serbii, gdyż państwo to posiada parlament jednoizbowy⁹.

Instytucja odpowiedzialności konstytucyjnej uwzględnia – co do zasady – sytuacje, w których nastąpiło świadome naruszenie przepisu konstytucji, czy to wskutek działania, czy też zaniechania. Niezależnie od zastosowanych procedur i typu organu uprawnionego do jej orzekania jest ona związana z naruszeniem normy konstytucyjnej lub ustawowej. Nie jest przy tym wymagane wskazanie dodatkowych elementów warunkujących wystą-

⁶ D. Skrzypiński, *Parlamente krajów Europy Środkowej i Wschodniej*, [w:] *Systemy polityczne Europy Środkowej i Wschodniej: perspektywa porównawcza*, red. A. Antoszewski, Wrocław 2006, s. 204–208.

⁷ Zob. P. Mikuli, *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej w Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej*, [w:] *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej...*, s. 475–482, R.M. Małajny, *Amerykański model odpowiedzialności konstytucyjnej*, „*Studia Prawnicze*” 1990, nr 3, s. 69–70, A. Makowski, *Instytucja impeachmentu w Stanach Zjednoczonych*, „*Państwo i Prawo*” 1975, z. 12, s. 111–112, M. Jagielski, *Odpowiedzialność prezydenta USA przed sądem (na tle kazusu prezydenta Clintona)*, „*Państwo i Prawo*” 1998, z. 5.

⁸ A. Pullo, *System konstytucyjny Stanów Zjednoczonych*, Warszawa 1997, s. 44; P. Sarniecki, *Prezydent Republiki w rozwiązaniach konstytucyjnych państw Europy Środkowej*, [w:] *Konstytucje i gwarancje jej przestrzegania. Księga pamiątkowa ku czci prof. Janiny Zakrzewskiej*, red. J. Trzeciński, A. Jankiewicz, Warszawa 1996, s. 54–55, 125–126; W. Zakrzewski, *Ustrój Stanów Zjednoczonych Ameryki*, [w:] *Ustroje państw współczesnych*, t. 1, red. W. Skrzydło, Lublin 2005, s. 196.

⁹ A. Antoszewski, *Forma rządów*, [w:] *Demokracje Europy Środkowo-Wschodniej w perspektywie porównawczej*, red. A. Antoszewski, Wrocław 1998, s. 70–72.

pienie przesłanek odpowiedzialności konstytucyjnej (np. element winy)¹⁰. Jest to o tyle istotne, że wniosek o pociągnięcie prezydenta do odpowiedzialności jest rozpatrywany przez parlament, który nie jest profesjonalnym sądem¹¹. Konstytucja Serbii w art. 118 ust. 1 ogranicza odpowiedzialność prezydenta wyłącznie do deliktu konstytucyjnego (naruszenie konstytucji). Podstawą pociągnięcia do odpowiedzialności nie może być zatem naruszenie ustawy¹².

Postępowanie w sprawie pociągnięcia do odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta regulują Konstytucja oraz ustawa o Sądzie Konstytucyjnym¹³, Regulamin Sądu Konstytucyjnego¹⁴ i Regulamin Zgromadzenia Narodowego (*Narodne Skupštine*)¹⁵.

I.

Postępowanie w sprawie pociągnięcia prezydenta do odpowiedzialności konstytucyjnej rozpoczyna się od złożenia wniosku w tej sprawie. Podmiotem uprawnionym do jego złożenia jest grupa parlamentarzystów. Procedura związana z pociągnięciem do odpowiedzialności konstytucyjnej prezy-

¹⁰ S. Grabowska, *Modele odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta we współczesnych państwach europejskich*, Toruń 2012, s. 235.

¹¹ P. Sarnecki, *Prezydent Republiki w rozwiązaniach konstytucyjnych państw Europy Środkowej*, [w:] *Konstytucje i gwarancje jej przestrzegania. Księga pamiątkowa ku czci prof. Janiny Zakrzewskiej*, red. J. Trzciński, A. Jankiewicz, Warszawa 1996, s. 432.

¹² J. Wojnicki, *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej...*, s. 291.

¹³ Ustawa nr 01-1180/11 z dnia 15 czerwca 2011 r. o Sądzie Konstytucyjnym (СГ РС nr 99/2011) – Закон о Уставном суду број 01-1180/11, 15. јул 2011. Године (СГ РС, број 99/2011). Tekst dostępny na stronie internetowej: http://sr.wikisource.org/wiki/Закон_о_Уставном_суду_Републике_Српске (10.12.2013).

¹⁴ Regulamin Sądu Konstytucyjnego (СГ РС nr 76/2011) – Пословник о раду Уставног суда (СГ РС број 76/2011). Tekst dostępny na stronie internetowej: <http://www.ustavni.sud.rs/page/view/142-100031/poslovnik-o-radu-ustavnog-suda> (10.12.2013).

¹⁵ Regulamin Zgromadzenia Narodowego Republiki Serbii nr 01-413/11 z dnia 23 marca 2011 (СГ РС nr 31/2011) – Пословник Народне скупштине Републике Српске број: 01-413/11, 23. марта 2011. године (СГ РС број 31/2011). Tekst dostępny na stronie internetowej: http://sr.wikisource.org/wiki/Пословник_Народне_скупштине_Републике_Српске (10.12.2013).

denta może zostać wszczęta, zgodnie z art. 118 ust. 2 Konstytucji Serbii, na wniosek co najmniej 1/3 członków parlamentu.

Wniosek w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta składany jest na ręce przewodniczącego parlamentu, czyli Zgromadzenia Narodowego¹⁶. Do wniosku musi zostać dołączone uzasadnienie. Należy także wskazać przepisy konstytucji, które zdaniem wnioskodawców naruszył prezydent¹⁷. Wniosek nie posiada charakteru aktu oskarżenia, a jest jedynie zawiadomieniem o popełnieniu deliktu konstytucyjnego przez prezydenta. Po złożeniu wniosku nie jest możliwa zmiana zarzutów stawianych prezydentowi w sprawie o pociągnięcie do odpowiedzialności konstytucyjnej.

W Serbii przepisy nie przewidują dyskusji w parlamencie nad wnioskiem w sprawie pociągnięcia prezydenta do odpowiedzialności konstytucyjnej na tym etapie postępowania. O fakcie złożenia wniosku przewodniczący Zgromadzenia Narodowego powiadamia, zgodnie z art. 234 ust. 2 regulaminu Zgromadzenia Narodowego, deputowanych oraz prezydenta, natomiast wniosek przekazuje komisji do spraw konstytucyjnych i ustawodawstwa¹⁸.

W Serbii przewodniczący komisji zwołuje posiedzenie¹⁹, w którym – zgodnie z art. 74 Regulaminu Zgromadzenia Narodowego Serbii – mogą brać udział (bez prawa do głosowania): przedstawiciel wnioskodawców, prezydent, członkowie rządu, zaproszeni eksperci i biegli. Na posiedzeniu komisji jej przewodniczący może udzielać głosu osobom zaproszonym na posiedzenie. Dla ważności decyzji komisji wymagana jest obecność co najmniej połowy jej członków, a uchwały komisji zapadają większością głosów członków obecnych na posiedzeniu²⁰. Przewodniczący komisji przekazuje sprawoz-

¹⁶ Art. 234 ust. 1 Regulaminu Zgromadzenia Narodowego Serbii.

¹⁷ Art. 93 ust. 2 ustawy o Sądzie Konstytucyjnym Serbii.

¹⁸ Komisja składa się z 17 członków. Jej kompetencje zawarte są w art. 48 Regulaminu Zgromadzenia Narodowego Serbii. Do kompetencji komisji należy między innymi: badanie wniosków i projektów zmiany konstytucji, projekt ustawy, innych przepisów i regulaminów z punktu widzenia zgodności z konstytucją oraz systemem prawnym, projektów ustawy o Sądzie Konstytucyjnym, o postępowaniu przed Sądem Konstytucyjnym, statutów autonomicznych regionów w procesie zatwierdzenia przez Zgromadzenie Narodowe, wniosków o pociągnięcie do odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta, opinii i problemów związanych z konstytucyjnością prawa oraz wniosków o wykładnię przepisów.

¹⁹ Art. 71, 72 Regulaminu Zgromadzenia Narodowego Serbii.

²⁰ Art. 80 ust. 1 Regulaminu Zgromadzenia Narodowego Serbii.

danie przewodniczącemu Zgromadzenia Narodowego. Przepisy nie określają terminu zakończenia prac komisji, jednakże art. 234 ust 3 Regulaminu Zgromadzenia Narodowego Serbii stwierdza, iż posiedzenie parlamentu w sprawie wniosku o postawienie w stan oskarżenia powinno się odbyć pomiędzy piętnastym a sześćdziesiątym dniem od chwili złożenia wniosku.

Moim zdaniem ani przepisy konstytucyjne, ani przepisy ustawowe w Serbii nie dają komisji parlamentarnej uprawnień do przesłuchania prezydenta. Komisja może natomiast zasięgać opinii ekspertów i biegłych, zwracać się do instytucji państwowych, osób prawnych i organizacji o wyjaśnienia, przesłuchiwać wnioskodawców oraz świadków²¹.

W Serbii posiedzenie Zgromadzenia Narodowego w sprawie pociągnięcia prezydenta do odpowiedzialności konstytucyjnej wyznaczane jest – jak już wspomniano – w terminie pomiędzy piętnastym a sześćdziesiątym dniem od daty złożenia wniosku²². Udział prezydenta w tym posiedzeniu jest obowiązkowy. Na posiedzeniu plenarnym, po przeprowadzeniu debaty nad wnioskiem i sprawozdaniem wstępnym komisji do spraw konstytucyjnych i ustawodawstwa, zarządzane jest głosowanie nad przyjęciem lub odrzuceniem wniosku. Do postawienia prezydenta Serbii w stan oskarżenia potrzebne jest poparcie bezwzględniej większości deputowanych²³. W przypadku gdy wniosek zostanie uchwalony jest on przekazywany – wraz ze sprawozdaniem komisji do spraw konstytucyjnych i ustawodawstwa – do Sądu Konstytucyjnego²⁴.

Istotny problem związany z postępowaniem w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta dotyczy możliwości zawieszenia osoby sprawującej ten urząd w pełnieniu obowiązków po uchwaleniu przez parlament wniosku o postawieniu prezydenta w stan oskarżenia. W Serbii żaden przepis nie formułuje wprost takiej możliwości, jak zawieszenie prezydenta w sprawowaniu urzędu. Jednakże stosując wykładnię rozszerzającą, moż-

²¹ Art. 67, 68 i 72 Regulaminu Zgromadzenia Czarnogóry oraz art. 83 i 84 Regulaminu Zgromadzenia Narodowego Serbii.

²² Art. 234 ust. 3 Regulaminu Zgromadzenia Narodowego Serbii.

²³ Art. 234 ust. 5 Regulaminu Zgromadzenia Narodowego Serbii.

²⁴ J. Wojnicki, *Prawo wyborcze na urząd prezydenta w Serbii*, [w:] *Prawo wyborcze na urząd prezydenta w państwach europejskich*, red. S. Grabowska, R. Grabowski, Warszawa 2007, s. 174; idem, *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej...*, s. 292.

na z art. 120 ust. 1 Konstytucji Serbii wyprowadzić taką normę, gdyż wydaje się, że zawieszenie prezydenta z powodu postawienia zarzutów o popełnienie deliktu konstytucyjnego mieści się w kategorii „niemożności wykonywania obowiązków”.

II.

Ustawodawca serbski połączył wydanie przez Sąd Konstytucyjny orzeczenia w sprawie popełnienia przez prezydenta deliktu konstytucyjnego z przeprowadzeniem postępowania głównego. Tak więc następna część postępowania w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta Serbii rozpoczyna się w momencie przesłania przez przewodniczącego Zgromadzenia Narodowego do Sądu Konstytucyjnego uchwały o postawieniu prezydenta w stan oskarżenia w związku z popełnieniem deliktu konstytucyjnego. Uchwale towarzyszy wniosek, aby Sąd zbadał, czy prezydent naruszył przepisy konstytucji i wydał orzeczenie w sprawie.

Pierwsze posiedzenie Sądu Konstytucyjnego ma na celu zbadanie, czy procedura pociągnięcia do odpowiedzialności konstytucyjnej została wszczęta zgodnie z obowiązującymi przepisami. Sędziowie są powiadamiani o terminie posiedzenia nie później niż dwa dni przed datą posiedzenia. Musi się ono odbyć najpóźniej w ciągu siedmiu dni od daty wpłynięcia wniosku Zgromadzenia Narodowego²⁵. W przypadku gdy Sąd Konstytucyjny stwierdzi, że postępowanie w sprawie pociągnięcia prezydenta do odpowiedzialności konstytucyjnej zostało wszczęte niezgodnie z przepisami konstytucji lub ustaw, wniosek Zgromadzenia Narodowego nie podlega rozpatrzeniu, a sprawa zostaje umorzona. Stwierdzenie przez Sąd, że postępowanie zostało wszczęte zgodnie z prawem, skutkuje nadaniem biegu sprawie. W takim wypadku wyznaczany jest termin na zapoznanie się przez prezydenta z wnioskiem i ustosunkowanie się do niego²⁶. Art. 95 ustawy o Sądzie Konstytucyjnym stanowi, że w postępowaniu w sprawie odwołania prezydenta Serbii z urzędu Sąd związany jest wnioskiem Zgromadzenia Narodowego.

²⁵ Art. 75 Regulaminu Sądu Konstytucyjnego Serbii.

²⁶ Art. 93 ust. 4 ustawy o Sądzie Konstytucyjnym i art. 75 ust. 3, 4 Regulaminu Sądu Konstytucyjnego Serbii.

W związku z tym rozpatrzeniu podlega wyłącznie ewentualne naruszenie konkretnie wskazanej normy konstytucyjnej.

Zgodnie z art. 76 Regulaminu Sądu Konstytucyjnego sędziowie oraz przewodniczący Zgromadzenia Narodowego są powiadamiani o posiedzeniu, na którym jest rozpatrywany wniosek Zgromadzenia Narodowego, z co najmniej siedmiodniowym wyprzedzeniem. Wraz z zawiadomieniem o terminie posiedzenia otrzymują oni dokumentację sprawy, informację sędziego sprawozdawcy o rozpatrywanym wniosku, a także informację o niemożności prowadzenia przez Sąd postępowania w przypadku nieuzasadnionej nieobecności stron.

Szczegółowe informacje dotyczące przebiegu posiedzenia, na którym rozpatrywany jest wniosek, zawiera Regulamin Sądu Konstytucyjnego. Posiedzenie Sądu prowadzi – zgodnie z art. 77 ust. 1 Regulaminu Sądu Konstytucyjnego – jego przewodniczący. Informuje on strony o przedmiocie sprawy, sprawdza listę obecności oraz ustala kolejność wypowiedzi sędziów i zaproszonych lub wezwanych osób. W przypadku gdy przedmiotem posiedzenia jest wniosek w sprawie pociągnięcia prezydenta do odpowiedzialności konstytucyjnej, prawem reprezentowania Zgromadzenia Narodowego dysponuje wyłącznie przewodniczący²⁷.

W postępowaniu przed Sądem Konstytucyjnym może uczestniczyć prezydent. Określenie „może uczestniczyć” jest nieprecyzyjne i należy je interpretować w ten sposób, iż tylko od dobrej woli prezydenta zależy uczestnictwo w posiedzeniu Sądu oraz ewentualne udzielanie odpowiedzi na zarzuty postawione we wniosku oskarżenia. Przepisy nie nakładają na prezydenta obowiązku uczestnictwa w postępowaniu w sprawie stwierdzenia popełnienia przez niego deliktu konstytucyjnego. Kwestię kontynuowania posiedzenia lub jego odroczenia w razie nieobecności jednej lub obu stron rozpatruje, na mocy przepisów art. 77 ust. 4, Sąd Konstytucyjny.

Podczas pierwszego posiedzenia Sądu Konstytucyjnego przewodniczącemu Zgromadzenia Narodowego przysługuje pierwszeństwo głosu, gdyż to do niego należy przedstawienie uzasadnienia wniosku o pociągnięcia prezydenta do odpowiedzialności konstytucyjnej. Następnie prezydent – o ile zdecyduje o wzięciu udziału w posiedzeniu – może się ustosunkować do sta-

²⁷ Art. 77 ust. 2 Regulaminu Sądu Konstytucyjnego Serbii.

wianych zarzutów. W dalszej kolejności sędziowie mogą zadawać pytania stronom postępowania oraz zaproszonym osobom (ekspertom, biegłym). Pytania nie mogą wykraczać poza zagadnienia objęte treścią wniosku o pociągnięcie prezydenta do odpowiedzialności konstytucyjnej. Jeżeli podczas posiedzenia jego przewodniczący uzna, że konieczne jest uzupełnienie materiału dowodowego lub przedstawienie dodatkowych informacji, może on – zgodnie z art. 77 ust. 7 Regulaminu Sądu Konstytucyjnego – odroczyć posiedzenie. Na zakończenie postępowania przewodniczący Zgromadzenia Narodowego oraz prezydent mogą wygłosić mowy końcowe.

Art. 97 serbskiej ustawy o Sądzie Konstytucyjnym dopuszcza możliwości umorzenia postępowania w dwóch przypadkach: pierwszy ma miejsce w razie wycofania wniosku przez Zgromadzenie Narodowe, drugi, gdy wygasa mandat prezydenta.

Prowadzone przez Sąd Konstytucyjny postępowanie w sprawie deliktu konstytucyjnego prezydenta kończy się z chwilą wydania orzeczenia. Sąd ma obowiązek dostarczyć orzeczenie Zgromadzeniu Narodowemu oraz prezydentowi Republiki²⁸, a uprawomocnienie się orzeczenia następuje w dniu jego przekazania Zgromadzeniu. Z powyższej analizy wynika, że w Serbii postępowanie główne w sprawie odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta odbywa się nie w Zgromadzeniu Narodowym, lecz w Sądzie Konstytucyjnym.

Art. 118 ust. 3 Konstytucji Serbii stanowi, że Sąd jest zobowiązany stwierdzić, czy doszło do naruszenia konstytucji przez prezydenta w ciągu 45 dni od wszczęcia postępowania. Natomiast art. 96 ust. 2 ustawy o Sądzie Konstytucyjnym Serbii precyzuje, że momentem rozpoczęcia postępowania w sprawie popełnienia przez prezydenta deliktu konstytucyjnego jest uchwalenie przez Zgromadzenie Narodowe wniosku o pociągnięcie prezydenta do odpowiedzialności konstytucyjnej²⁹. Rozwiązanie należy ocenić negatywnie, gdyż prowadzi do faktycznego skrócenia 45-dniowego terminu, jaki na rozpatrzenie sprawy otrzymuje Sąd Konstytucyjny. Bardziej odpowiednim terminem formalnego wszczęcia postępowania – a co za tym idzie początku biegu terminu – powinien być dzień złożenia wniosku w sądzie.

²⁸ Art. 96 ust. 1 ustawy o Sądzie Konstytucyjnym Serbii.

²⁹ J. Wojnicki, *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej...*, s. 293–294.

Wydanie orzeczenia przez Sąd Konstytucyjny kończy drugą część postępowania w sprawie pociągnięcia prezydenta Serbii do odpowiedzialności konstytucyjnej.

III.

Po uzyskaniu orzeczenia Sądu Konstytucyjnego w sprawie popełnienia deliktu konstytucyjnego przez prezydenta następuje głosowanie nad wnioskiem o złożenie go z urzędu. Stwierdzenie, czy prezydent naruszył konstytucję, należy do kompetencji Sądu Konstytucyjnego. W Serbii do podjęcia uchwały w sprawie złożenia prezydenta z urzędu wymagana jest większość 2/3 głosów wszystkich deputowanych³⁰. Przewodniczący Zgromadzenia Narodowego po otrzymaniu orzeczenia Sądu Konstytucyjnego w sprawie popełnienia deliktu konstytucyjnego przez prezydenta zwołuje posiedzenie w terminie piętnastu dni od otrzymania orzeczenia. Przepisy art. 235 ust. 3 Regulaminu Zgromadzenia Narodowego nie dają możliwości prowadzenia debaty na tym etapie postępowania. Przed przystąpieniem do głosowania Zgromadzenie Narodowe podejmuje decyzję o ewentualnym utajnieniu głosowania.

W Serbii przepisy nie regulują istotnej kwestii, jaką jest możliwość odwołania się prezydenta od uchwały parlamentu o pozbawieniu go urzędu. Uwzględniając prawny, nie zaś polityczny charakter postępowania, należy to uznać za poważny mankament. Współcześnie przyjmuje się zasadę (nierzadko wyraźnie artykułowaną w konstytucji), że w państwie demokratycznym postępowanie sądowe jest dwuinstancyjne. Wydaje się, że zasada ta powinna dotyczyć także postępowania w sprawie stwierdzenia odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta. Zasada ta powinna być uwzględniana także państwach, w których na czas i w zakresie przedmiotowym postępowania w sprawie popełnienia deliktu konstytucyjnego przez prezydenta parlament staje się organem sądowym. Niewątpliwie dwuinstancyjność postępowania powodowałaby liczne komplikacje, zapewne wymagałaby zaangażowania innych organów konstytucyjnych, jednak nieuwzględnienie jednej z podsta-

³⁰ Art. 118 ust. 1 Konstytucji Serbii, art. 235 ust. 4 Regulaminu Zgromadzenia Narodowego Serbii. Zob. J. Wojnicki, *Prawo wyborcze na urząd prezydenta...*, s. 174.

wowych zasad charakteryzujących państwo prawa budzi wątpliwości. Analizowane w niniejszym artykule przepisy nie wprowadzają postępowania dwuinstancyjnego, zamykając tym samym możliwość prowadzenia ponownego postępowania, nawet w razie ujawnienia nowych okoliczności sprawy, nieznanych dotychczas dowodów bądź wprowadzenia sądu konstytucyjnego w błąd.

Przepisy obowiązujące w Serbii nie regulują – czyli *de facto* nie zamykają – możliwości ubiegania się o ponowny wybór na urząd prezydenta osobie złożonej z urzędu prezydenta uchwałą parlamentu.

W kontekście pozbawienia prezydenta urzędu istotna jest kwestia przejęcia jego obowiązków (zastępstwa). Jest to problem natury ustrojowej, a jego znaczenie jest o tyle duże, że z chwilą złożenia prezydenta z urzędu jeden z konstytucyjnych organów państwa – realizujący szereg istotnych zadań – nie funkcjonuje. Zastępstwo jest też konieczne dla utrzymania ciągłości władzy w państwie³¹. Przepisy art. 120 Konstytucji Serbii wprowadzają zastępstwo prezydenta przez przewodniczącego parlamentu. W Serbii ograniczenie dotyczy tylko okresu zastępstwa, który nie może być dłuższy niż trzy miesiące³². W Serbii wybory zarządza przewodniczący Zgromadzenia Narodowego i powinny się one odbyć pomiędzy 30 a 60 dniem od chwili podjęcia przez parlament uchwały o złożeniu prezydenta z urzędu³³.

IV.

Z braku praktyki w tym zakresie w Serbii można mówić wyłącznie o hipotetycznej możliwości zaistnienia okoliczności uzasadniających wszczęcie procedury egzekwowania odpowiedzialności konstytucyjnej głowy państwa. Dodatkowe trudności wynikają z faktu, że przepisy regulujące funkcjono-

³¹ B. Dziemidok-Olszewska, *Instytucja prezydenta w państwach Europy Środkowo-Wschodniej*, Lublin 2003, s. 189.

³² Art. 120 ust. 2 Konstytucji Serbii. Szerzej: J. Wojnicki, *Prawo wyborcze na urząd prezydenta...*, s. 174.

³³ Art. 4 ust. 4, 5 ustawy o wyborze prezydenta Serbii (СГ РС nr 111/07 z dnia 3 grudnia 2007 r.) – Закон о избору председника Републике (СГ РС бр. 111/07 од 4.12.2007). Tekst dostępny na stronie internetowej: <http://www.rik.parlament.gov.rs/cirilica/propisi/3661-07.htm> (10.12.2013).

wanie instytucji odpowiedzialności politycznej są nieprecyzyjne. W związku z tym pojawia się szereg pytań dotyczących możliwości zabrania głosu przez prezydenta podczas posiedzenia plenarnego, na którym przeprowadzana jest debata i głosowanie nad postawieniem go w stan oskarżenia, czy też ustosunkowania się prezydenta do stawianych zarzutów, a także czy czynny udział w takiej stanowi obowiązek czy też uprawnienie prezydenta. Na te i inne pytania związane z analizą postępowania w sprawie pociągnięcia prezydenta do odpowiedzialności konstytucyjnej nie udzielają odpowiedzi ani przepisy, ani doktryna.

Dyskusyjna jest również możliwość przesłuchania prezydenta przez parlament, chyba że sam prezydent zechce zabrać głos na posiedzeniu plenarnym parlamentu i ustosunkować się do stawianych zarzutów. Wydaje się, że może on, ale nie musi, odpowiadać na zarzuty stawiane przez inicjatorów postępowania w sprawie pociągnięcia prezydenta do odpowiedzialności konstytucyjnej. Wniosek w sprawie pociągnięcia prezydenta do odpowiedzialności konstytucyjnej nie posiada, jak już wspomniano, charakteru aktu oskarżenia, jest tylko zawiadomieniem o popełnieniu przez prezydenta deliktu konstytucyjnego. Z uwagi na fakt posiadania przez prezydenta immunitetu³⁴, wobec braku uchwały parlamentu o uchyleniu immunitetu nie ma on obowiązku, a jedynie prawo, udzielania odpowiedzi na pytania komisji. Wydaje się słusznym rozumowanie, iż dopiero po uchwaleniu wniosku i rozpoczęciu głównego postępowania w sprawie o pociągnięcie prezydenta do odpowiedzialności konstytucyjnej można mówić o obowiązku składania przez prezydenta wyjaśnień.

³⁴ Art. 11 ust. 1 ustawy o prezydencie Republiki [Serbii] przyznaje prezydentowi Serbii immunitet równy temu, jaki posiada parlamentarzysta (art. 103 Konstytucji Serbii). Uchwała powinna zostać podjęta, zgodnie z art. 11 ust. 2 ustawy o prezydencie Republiki, większością głosów z ogólnej liczby deputowanych. Zob.: Ustawa o Prezydencie Republiki [Serbii] z dnia 3 grudnia 2007 r. (СГ РС nr 111/07 z dnia 4 grudnia 2007 r.) – Закон о председнику Републике од 3.12.2007 (СГ РС број 111/07, од 4.12.2007. Tekst dostępny na stronie internetowej: http://sr.wikisource.org/wiki/Закон_о_председнику_Републике (10.12.2013).

Literatura

- Antoszewski A., *Forma rządów*, [w:] *Demokracje Europy Środkowo-Wschodniej w perspektywie porównawczej*, red. A. Antoszewski, Wrocław 1998.
- Dziemidok-Olszewska B., *Instytucja prezydenta w państwach Europy Środkowo-Wschodniej*, Lublin 2003.
- Grabowska S., *Modele odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta we współczesnych państwach europejskich*, Toruń 2012.
- Sarnecki P., *Prezydent Republiki w rozwiązaniach konstytucyjnych państw Europy Środkowej*, [w:] *Konstytucje i gwarancje jej przestrzegania. Księga pamiątkowa ku czci prof. Janiny Zakrzewskiej*, red. J. Trzeciński, A. Jankiewicz, Warszawa 1996.
- Skrzypiński D., *Parlamenty krajów Europy Środkowej i Wschodniej*, [w:] *Systemy polityczne Europy Środkowej i Wschodniej: perspektywa porównawcza*, red. A. Antoszewski, Wrocław 2006.
- Slowenien – Kroatien – Serbien. *Die Neuen Verfassungen*, hrsg. J. Marko, T. Boriš, Wien–Köln–Graz 1991.
- Wojnicki J., *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta w Republice Serbii*, [w:] *Formy odpowiedzialności konstytucyjnej prezydenta w państwach europejskich*, red. S. Grabowska, R. Grabowski, Toruń 2010.
- Wojnicki J., *Prawo wyborcze na urząd prezydenta w Serbii*, [w:] *Prawo wyborcze na urząd prezydenta w państwach europejskich*, red. S. Grabowska, R. Grabowski, Warszawa 2007.